

Zbierka Keď ma srdce bolí – príspevok Petra Špiláka k repertoáru mužských zborov

Laura Stopjaková

Summary

The article focuses on the personality and work of the contemporary Slovak composer Peter Špilák, who contributes his choral work to the repertoire of the Slovak Teachers' Choir, which will celebrate its 105th anniversary in 2026. It analyzes the collection *When My Heart Hurts*, which consists of three arrangements of folk songs, looking at them from the perspective of dynamics, harmony, texture, bar structure, keys and origin. Špilák's work combines folk elements and modern compositional techniques, thereby enriching contemporary choral literature.

1 Peter Špilák – osobnosť a tvorba

Jedným z významných súčasných slovenských skladateľov je Peter Špilák (1979). V súčasnosti, pôsobí okrem iného ako dekan Fakulty múzických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici, kde posúva svoje skúsenosti v oblasti kompozície, inštrumentácie, či práce s notačnými programami ďalšej generácii umelcov. Od roku 2004 je členom Speváckeho zboru slovenských učiteľov, pre ktorý skomponoval viaceré diela.

Tvorba Petra Špiláka je pomerne rozsiahla. Dotýka sa rozličných žánrov, od komorných skladieb, cez väčšie koncertantné diela, kompozície pre deti, až po skladby pre spevácke zbory a klavír. Najpočetnejšiu oblasť a zároveň ťažisko skladateľovej tvorby, tvoria zborové kompozície (ŠPILÁK, P., 2017, s. 12). Ide o skladby pre mužský zbor, miešaný zbor a v menšom počte aj pre ženský zbor. *Dies Irae* sa v skladateľovej tvorbe objavuje viackrát. V roku 2003 v podobe pre miešaný zbor, a neskôr v roku 2010 pre zbor s mužským obsadením pre súťaž v Neuchateli, kde si ju porota vybrala ako skladbu pre finálny koncert nahrávaný rozhlasom. Skladateľ ju v novembri 2024 editoval a v tejto verzii odznela na súťaži Praga Cantat v Prahe (ŠPILÁK, P., 2025). Jednou z najnovších kompozícií s rovnakým obsadením je *Lacrimosa*, ktorá vo svojej skrátenej verzii postúpila do finále súťaže v Cornwelli v Írsku. Išlo o skladateľskú súťaž pre mužské zbory, ktorej podmienkou bolo uviesť skladbu, ktorej trvanie nepresiahne 3 minúty, preto ide iba o skrátenú verziu, kompletná verzia ešte nebola uvedená. Ďalším zaujímavým dielom pre mužský zbor je zbierka *Tri piesne o víne*, v ktorej skladateľ zhudobňuje tri ľudovky súvisiace s vínnou tematikou – *Vínko, vínko, červené; Ešte si ja, ešte si ja; Nepi Jano, nepi vodu*, čo bolo výsledkom požiadaviek zborového festivalu o víne v Egri. V súčasnosti skladateľ pracuje na ďalších skladbách pre mužský zbor – *Magnificat a In taberna* (ŠPILÁK, P., 2025).

2 Spevácky zbor slovenských učiteľov

Skladby určené pre mužský zbor prevažne zaznievajú v podaní Speváckeho zboru slovenských učiteľov, ktorému sú venované. Hovoríme o telese, ktorého história presahuje už viac ako sto rokov. Myšlienka založenia zboru sa zrodila v roku 1920, kedy sa skupina učiteľov z Trenčianskej župy vracala z Prahy, kde mali možnosť byť poslucháčmi Pěveckého sdružení moravských učitelů. Predstava vytvorenia podobného telesa aj na našom území sa slovenským učiteľom zdala čoraz reálnejšia, a tak sa v decembri tohto roka zhodli na definitívnom ciele založiť ho, čo sa nasledujúci rok úspešne splnilo. Skúšky sa konali raz za mesiac. Každý člen musel zodpovedne pristupovať k nácviku repertoáru, keďže išlo o formu samoštúdia skladieb, ktoré sa následne na spoločných skúškach už len zospievavali a doladzovali. Tento osvedčený systém pretrval až dodnes (PAZÚRIK, M., ŠÓŠ, I., BENČEK, P., 2021, s. 58).

Okrem účasti v spomínanom vokálnom telese všetkých spája aj rovnaké povolanie – v bežnom živote sú učiteľmi vychovávajúcimi ďalšie generácie nádejných mladých hudobníkov, ktorých svojim zanietením môžu posúvať, motivovať a viesť k vyšším umeleckým cieľom (HORECKÝ, J., 2023). Na pozícii dirigenta sa od počiatkov SZSU vystriedalo mnoho významných mien, počnúc Milošom Ruppeldtom (1881-1943). V súčasnosti stojí na jeho čele už viac ako 20 rokov Štefan Sedlický (1963), ktorý je dirigentom viacerých zborov, profesorom dirigovania a okrem iného taktiež členom porôt súťaží domáceho i zahraničného formátu.

Tvrdá práca priniesla zaslúžené výsledky v podobe významných ocenení. Na podujatí s názvom European Choir Games & Grand Prix of Nations 2025, ktoré sa konalo na prelome júna a júla tohto roka v dánskom meste Aarhus SZSU vybojoval zlatú aj striebornú medailu. Na Olympiáde speváckych zborov zazneli v jeho podaní v oboch kategóriách štyri skladby, prevažne prezentujúce slovenskú tvorbu (VONGREJ, L., 2025). Dve z nich pochádzajú z tvorby Petra Špiláka. Jeseň minulého roka priniesla viaceré ocenenia na pražskej medzinárodnej súťaži PRAGA CANTAT (MIŠKOVIČOVÁ, E., 2024). Zisk ocenení, ale aj koncertné vystúpenia speváckeho zboru slovenských učiteľov sú nepopierateľným dôkazom jeho vysokej umeleckej kvality, konkurencieschopnosti a reprezentatívnosti, ktorú ocenila aj vláda Slovenskej republiky, ktorej predseda udelil zboru v roku 2024 štátnu cenu Alexandra Dubčeka.

3 Keď ma srdce bolí – tri ľudové piesne v umeleckom spracovaní pre mužský zbor

Zbierka *Keď ma srdce bolí* v sebe zahŕňa tri skladby inšpirované rovnomennými ľudovými piesňami: *Na košickej turni*, *Keď ma srdce bolí*, *Išeu Macek* (ŠPILÁK, P., 2018). Hoci ide o zbierku vydanú v roku 2018, jednotlivé časti boli skomponované už v roku 2014 a o rok neskôr, spolu s ďalšími dielami slovenských a českých autorov boli v podaní Speváckeho zboru slovenských učiteľov vydané na CD s názvom *Tam medzi horami*. Od vtedy prešli skladby viacerými úpravami a dodnes sú súčasťou repertoáru zboru. Zbierku vydala Fakulta múzických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici. Výber týchto troch skladieb nesúvisel s požiadavkou tematiky, ktorej by sa chcel skladateľ venovať. Svoju pozornosť zameriaval na ľudové piesne, ktoré sú vhodné pre mužský zbor, či už z textového alebo charakterového hľadiska. Snažil sa o vytvorenie kompozícií, ktoré vďaka ľudovému pôvodu v spojení s hlasmi zboru, budú pre poslucháčov zvukovo i výrazovo príťažlivé. Vo všetkých skladbách je zachovaný text pôvodnej piesne, obsadenie je určené pre mužský spevácky zbor, pozostávajúci prevažne zo štyroch hlasov: tenor 1, tenor 2, baritone, bass.

3.1 Na košickej turni

Na košickej turni je prvá skladba spomínanej zbierky, ktorá je uvedená v miernom tempe s označením *Molto rubato* či *Moderato*, komponovaná v tónine G dur. Základom je štvorhlasný mužský zbor, ktorý sa však v priebehu trvania skladby rozdeľuje a vytvára ďalšie hlasy. Stretávame sa s poznámkou skladateľa tenor divisi a 3 gruppi, ktorá najvyšší hlas v tomto momente člení nie do dvoch, ale až do troch skupín. V závere skladby dochádza aj k rozdeleniu baritonu i basu, čo smeruje k väčšej dramatizácii a definitívnemu vyvrcholeniu skladby.

Nositeľom pôvodnej ľudovej melódie v prvej strofe je prvý tenor, ktorý sa prezentuje pohyblivou melódiou v miernej dynamike, za jemného harmonického sprievodu ostatných hlasov. Druhá strofa začína opakovaním textu *ej ludze preludze*, ktorý sa pomocou šestnástinových sextol predstaví najskôr v baritone, následne po štyroch dobách sa pridáva ďalší hlas, ktorý vytvára podklad pre nástup hlavnej melódie, objavujúcej sa postupne vo všetkých tenorových hlasoch. Následne, v druhej polovici druhej strofy, sa pozície vymenia – bariton a bas preberajú vedenie melódie, pričom tenor ich harmonicky dopĺňa za pomoci dlhých rytmických hodnôt. Všetko doznieva v jemnej dynamike hlavných harmonických funkcií.

3.2 Keď ma srdce bolí

Druhou skladbou zbierky je *Keď ma srdce bolí*, ktorá poslucháča privádza k hlbavejším a pochmúrnym myšlienkam, čo podporuje tempo *Sostenuto*, aj molová tónina (d mol). V úvode, v najjemnejšej dynamike *piana pianissima* zaznievajú dva spodné hlasy – bariton s oblúkovou melódiou osminových a štvrtových nôt a bas v podobe tonickej zádrže. Týmto hlasom je inšpirovaný aj druhý tenor, ktorý je vedený rovnakým spôsobom. Bariton je aj naďalej nositeľom hlavnej melódie podľa ľudového námetu, čo sa v priebehu celej skladby nemení. V druhej strofe sa pridáva aj prvý tenor, ktorý vytvára kontrapunkt k tretiemu hlasu, zatiaľ čo zvyšné dva harmonicky melódiu dopĺňajú. Tretia strofa prináša strhujúce *fortissimo*, zvukovo podporené nástupom päťhlasu, ktoré sa následne láme pomocou označenia *tutti subito pp* a preniká až do záverečného *piana pianissima*, v ktorom sa v baritone naposledy predstaví štvortaktový motív hlavnej melódie znejúci nad tonickou zádržou basu.

3.3 Išeu Macek

Zbierku ukončuje skladba *Išeu Macek*, ktorá ju zavŕši svojou živelnosťou a energiou. Hoci je úvodné tempo vyjadrené pojmom *Andante*, neskôr prechádza cez *Allegro* rytmico do *Vivace*, to sa upokojí návratom do pôvodného tempa, avšak vzápätí vyvrcholí vďaka označeniu *Presto*. Skladateľ sa hrá s charakterom aj pomocou striedania tónin a ich usporiadania do dvojíc – začína tóninou g mol, ktorú vystrieda rovnomenná tónina G dur, následne pokračuje a mol a tá je opäť nahradená rovnomennou tóninou A dur. Skladba začína nástupom basu v osminových hodnotách oddeľovaných pomlčkami. Jednotlivé hlasy sú následne vedené v imitácii. Melódia ľudovej piesne sa objaví v najvyššom hlase. Prechod medzi miernym a rýchlym tempom vytvára bodkovaný rytmus, ktorý následne v rýchlej časti pokračuje v treťom hlase a vytvára dynamický pohyb podčiarkujúci melódiu, ktorá sa tentokrát objavuje v *augmentácii*. V časti, pre ktorú je charakteristické živé tempo, ostatné hlasy vytvárajú zvukovo plnú a farebnú harmonickú výplň, ktorá pozostáva z osminových hodnôt patriacich tonickému kvintakordu. Dramatickosť a energickosť diela sa stupňuje nielen vďaka dynamickému nárastu, ale rovnako aj kvôli náznakom päť, či šesťhlasov. Kompozícia si vyžiadala určité úpravy v oblasti vedenia hlasov, čo sa odzrkadlilo najmä v harmonickej výplni, ktorá je súčasťou častí s rýchlejšim tempovým označením, v hlavnej melódii k výrazným zmenám nedochádzalo. Skladba *Išeu Macek* odznela na súťaži v dánskom Aarhuse práve v tejto podobe.

Záver

Peter Špilák v zbierke *Keď ma srdce bolí* využíva tri ľudové piesne, ktoré svojim pôvodom pokrývajú územie celého Slovenska – *Na košickej turni* pochádza z oblasti východného Slovenska, *Keď ma srdce bolí* sa spája so stredným Slovenskom a *Išeu Macek* sa rozšírila z oblasti Záhoria. Tóninový plán celej zbierky je logicky usporiadaný, pretože začína v tónine G dur, ktorá je v ďalšej piesni vystriedaná jej molovou dominantnou tóninou (d mol) a následne sa vracia do pôvodnej tóniny so zmenou tónorodu (g mol). Autor využíva v priebehu dve dvojice rovnomenných tóninu (g mol – G dur; a mol – A dur). Z hľadiska faktúry nájdeme vo všetkých skladbách prvky homofónnej aj polyfónnej faktúry. Po dynamickej stránke, skladateľ pracuje so skladbami v miernom kontraste v rámci zbierky, pričom začína v miernej dynamike (p-mf), ktorá je od polovice vystriedaná f v hlase nesúcom hlavnú melódiu. Druhá skladba poslucháčom posúva do melanchólie vďaka ppp, ktoré sa rozvíja len v rámci jemnej dynamiky, tesne pred záverom skladbu oživuje ff, ktoré je zakrátko vystriedané p. Dynamicky najpozoruhodnejšia je posledná skladba, ktorá tvorí aj po tejto stránke vrchol zbierky, kedy sa stredne silná dynamika sa často prelína s ff. Taktové členenie skladieb taktiež poukazuje na rozmanitosť.

V súčasnosti pracuje Peter Špilák na ďalších dielach, ktoré ešte nezazneli na pódiaoch koncertných sál, ani súťaží, preto je pre zbor a jeho repertoár, ale aj pre hudobnú či laickú verejnosť významnou a perspektívnou osobnosťou.

Literatura

PAZÚRIK, Milan, ŠOŠ, Ivan, BENČEK, Peter. *Sto rokov so Speváckym zborom slovenských učiteľov*. Trenčianske Teplice: Občianske združenie Spevácky zbor slovenských učiteľov, 2021. 206 s. ISBN 978-80-570-3668-5.

ŠPILÁK, Peter. *Keď ma srdce bolí – tri ľudové piesne v umeleckom spracovaní pre mužský zbor*. Banská Bystrica: Akadémia umení, 2018. 15 s.
ISMN: 979-0-68507-014-6.

ŠPILÁK, Peter. Peter Špilák – Slovenská suita pre miešaný zbor a sláčikový orchester. Auto reflexia. In: *Aura musica*. č. 10/2017, s. 12-19. ISSN 1805-4056.

HORECKÝ, Ján. *Keď je učiteľom do spevu*. [online]. 2023. [cit. 2025-09-23].
Dostupné na: <https://standard.sk/440965/ked-je-ucitelom-do-spevu>

MIŠKOVIČOVÁ, Eva. *Medzinárodný úspech Speváckeho zboru slovenských učiteľov*. [online]. 2024. [cit. 2025-09-25].
Dostupné na: <https://hudobnyzivot.sk/clanok/medzinarodny-uspech-spevackeho-zboru-slovenskychucitelov>

VONGREJ, Ľudovít. *Zlatá medaila pre Spevácky zbor slovenských učiteľov na zborovej olympiáde v Dánsku*. [online]. 2025. [cit. 2025-09-25].
Dostupné na: <https://operaslovakia.sk/zlata-medaila-pre-spevacky-zbor-slovenskych-ucitelov-nazborovej-olympiade-v-dansku/>

ŠPILÁK, Peter. Mailová korešpondencia. Ružomberok, 28. september 2025.
Archív autorky.

Résumé

Príspevok pojednáva o osobnosti a diele súčasného slovenského skladateľa Petra Špiláka, ktorý svojou zborovou tvorbou prispieva do repertoáru Speváckeho zboru slovenských učiteľov, ktorý v roku 2026 oslávi 105. výročie svojho vzniku. Analyzuje zbierku *Keď ma srdce bolí*, ktorá sa skladá z troch úprav ľudových piesní.

Klíčová slova: Peter Špilák, mužský sbor, Spevácky zbor slovenských učiteľov, Na košickej turni, Keď ma srdce bolí, Iše Macek

Key words: Peter Špilák, male choir, Slovak teacher's choir, Na košickej turni, Keď ma srdce bolí, Iše Macek

Mgr. Laura Stopjaková je absolventkou Učiteľstva hudobného umenia v odbore hra na klavíri na Pedagogickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku. V súčasnosti je doktorandkou v odbore Didaktika hudby na Katedre hudby PF KU. Venuje sa predovšetkým tvorbe súčasných skladateľov so zreteľom na klavírnú tvorbu (etudy).